

Після аварії, що сталася на 29-му кілометрі траси Запоріжжя—Маріуполь і забрала життя чотирьох осіб, у реанімації померла і шестирічна дівчинка, повідомляє наш власкор Леонід Сосницький

Співробітники Кам'янець-Подільського міськвідділу міліції затримали 32-річного раніше судимого чоловіка, який пограбував і силоміць утримував нового займлюючого його ж квартири, передає наш власкор Віра Шпильова

«Ціна» злочинності: що ми про неї знаємо?

У сучасному суспільстві проблема дослідження злочинності є вкрай важливим питанням, що повинне вийти за межі наукових дискусій і привернути широку увагу громадськості. Доказом цього є значне зростання криміналу в Україні, його організаційний характер, збільшення жертв злочинних посягань. Питання визначення та аналізу «ціни» злочинності, розкриття змісту прямих і непрямих збитків від неї, соціальних наслідків для суспільства сьогодні — це питання ефективного захисту прав потерпілих від злочинів завтра. Це також питання ефективності функціонування всієї правоохоронної системи, розробки економічно обґрунтованих, розумних та своєчасних заходів боротьби зі злочинцями.

«Ціна» злочинності має віддалені наслідки, породжує механізми тіншової економіки, недовіру громадян до правоохоронних органів, соціально-негативний клімат у державі. Вона є сьогодні потужним ресурсом, що відображає реальний стан злочинності та її кримінологічний потенціал, потребує сучасних підходів і кримінологічної оцінки, адже фактично вона ставить питання про можливість існування і самого суспільства, і безпечного життя громадян. Отже, що ми можемо і повинні зробити для визначення і розуміння такого важливого показника, як «ціна» злочинності?

Соціальні наслідки

Поняття «ціни» злочинності ми використовуємо не у меркантильному розумінні — це умовне поняття, що має збірний характер та відображає і вартісний вираз злочинного потенціалу суспільства, і соціальні наслідки криміналу для суспільства. «Ціну» ми визначаємо як прями та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава і суспільство внаслідок винчнення злочинів, спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи та інших інститутів держави, а також сукупні активи кримінальних угруповань і їх витрати на підтримку своєї протиправної діяльності.

«Ціна» злочинності дає уявлення про обсяг і характер прямих і непрямих збитків, суспільно небезпечних наслідків злочинності для суспільства (із перерахунком на матеріально-грошовий еквівалент).

Прямий збиток майнового (матеріального) характеру обчислюється у грошовому виразі. Сюди входять летальні випадки, настання інвалідності потерпілих, виплати їм за лікарняними листками, додаткові витрати на їх лікування, страхові виплати, психологічна реабілітація. До непрямого збитку належать кошти, що витрачаються державою на боротьбу зі злочинністю, і вартісний вираз її негативних соціальних наслідків (дезорганізація сім'ї, погіршення

моральні і психологічні втрати, образу честі і гідності, зміну ставлення особи до навколишнього середовища і самої себе після вчиненого злочину (прямий особистий збиток). До того ж різні люди неоднаково переживають наслідки злочину. Особливо моральне і психологічне напруження зростає, коли йдеться про вбивства, завдавання шкоди здоров'ю, згвалтування і т. д. Так, наприклад, при дослідженні феномена наркозлочинності стає очевидним: виміряти і оцінити у грошовому еквіваленті всі наслідки шкоди, що настає у результаті розповсюдження у суспільстві захворювання наркоманією, надзвичайно складно, вони розтягнуті у часі і стають очевидними лише у майбутньому, коли виправити становище неможливо. У такому разі доцільно до «ціни» злочинності включати також витрати на лікування і психологічну реабілітацію членів родини наркозалежної особи.

Такі висновки змушують замислитися над необхідністю поділу шкоди від прямих і непрямих збитків від злочинності на видиму та невидиму (приховану) — таку, що має віддалений характер і яку можна підрахувати лише у майбутньому).

За даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України у 2009 році було зареєстровано 401293, у 2008-му — 384424, у 2009-му — 434678, у 2010-му — 500902, у 2011-му — 515833 і у 2012 році (станом на 20.11.) — 443665 тис. злочинів.

Правопорушення стають більш жорстокими і організованими

Отже, починаючи з 2009 року спостерігаємо збільшення динаміки злочинності і, відповідно, зростання її «ціни». До негативних тенденцій злочинності в Україні відносимо і значне збільшення кількості зареєстрованих правоохоронними органами середньої тяжкості і тяжких злочинів протягом 2007—2011 рр., що свідчить про те, що злочинність і правопорушення стають більш жорстокими і організованими. Так, кількість злочинів середньої тяжкості зростає з 172251 тис. у 2007 році до 265171 тис. у 2011-му, тяжких — із 135646 тис. правопорушень у 2007 році до 171119 тис. у 2011-му. 2012-го було скоєно 231233 тис. злочинів середньої тяжкості і 145733 тис. тяжких, а також зареєстровано 2100 умисних вбивств (та замахів), 3065 умисних тяжких ті-

лесних ушкоджень, 241050 крадіжок, 19712 грабів, 2972 розбоїв, 23317 шахрайств, 2176 порушень правил безпеки дорожнього руху, що спричинили смерть потерпілого. І це лише окремі сумні показники, що свідчать про величезний криміногенний потенціал злочинного світу в нашій державі. Потенціал, який потребує сьогодні адекватної кримінологічної оцінки збитків, яких він завдає.

«Ціна» злочинності зростає з року в рік і є значною в будь-якій країні. При спробі підрахувати її хоча б приблизно для України у розпорядженні дослідника опиняються лише офіційні відомості про витрати на утримання правоохоронної і пенітенціарної системи, ведення наукової діяльності та про матеріальні збитки від злочинів. Шляхом додавання цих витрат можемо отримати такий вартісний вираз «ціни» криміналу в Україні у 2012 році (тобто у яку суму боротьба зі злочинністю і збитки від неї стають державі). Відповідно до Закону «Про Державний бюджет України на 2012 рік»: 12762289,8 тис. грн. (Міністерство внутрішніх справ України) + 3129124,0 тис. грн. (Служба безпеки України) + 2970914,5 тис. грн. (Державна судова адміністрація України) + 2680047,9 тис. грн. (Державна пенітенціарна служба України) + 2650401,6 тис. грн. (Генеральна прокуратура України) + 38307,5 тис. грн. (Національна академія правових наук України) + 5465699,8 тис. грн. (матеріальні збитки від злочинів станом на 20.11.2012 року). Загальна сума становить майже 30 млрд. грн.

Відомості про матеріальні збитки від злочинів та їх відшкодування за 2007—2011 роки та станом на 20 листопада 2012 року, які були отримані у результаті інформаційного запиту до Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України, відображено у табл. 1.

Якщо під збитками від злочинності («ціною» злочинності) розумити всі матеріальні і нематеріальні втрати держави і громадян, що є наслідком вчинених правопорушень, то відомості про матеріальні збитки, наведені в офіційній статистиці, здаються незначними. До того ж ведеться облік лише матеріальних втрат, порядок підрахунку яких і збитками в офіційній статистиці не відображаються. Широке тлумачення зазначених втрат є надзвичайно важливим для кримінологічної науки і системи запобігання криміналу. Адже неможливо протидіяти злочинності у цілому, більш детальне відображення збитків від злочинних діянь за кримінальними групами надасть змогу посилити запобіжні

ДОВІДКОВО

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, Україна належить до країн із максимальною інтенсивністю умисних вбивств (коєфіцієнт інтенсивності умисних вбивств становить 9,0). Від злочинних посягань у 2007 році загинуло 9800 осіб, у 2008-му — 8656, у 2009-му — 6590, у 2010-му — 6077, у 2011-му — 6426 і у 2012-му (станом на 20.11.) — 5674 особи. Лише за останні шість років у нашій країні внаслідок злочинних діянь загинуло 43223 особи (!). Держава зазнала значних втрат, що мають незворотний характер.

заходи і побачити найбільш криміналізовані сфери суспільного життя. Встановленню реальної «ціни» злочинності в Україні перешкоджає також значна кількість нерозкритих порушень закону. Так, лише у 2012 році ця цифра становила 203506 тис. злочинів (!).

Розірвати замкнуте кримінологічне коло

Доцільно включати відомості про матеріальні збитки від злочинів до розширеного варіанту аналізу зареєстрованої злочинності. Сучасні кримінологи звертають увагу на необхідність визначення «сукупної» ціни злочинності для суспільства і зазначають, що у сучасних реаліях — це надзвичайно складне питання, що потребує не лише аналізу зареєстрованих правопорушень, а й постійного, широкого і багатогатного репрезентативного опитування населення (як мінімум, щороку або й двічі на рік), розробки відповідних методик. У зв'язку з цим виникають питання про необхідність створення спеціалізованих моніторингових центрів, які матимуть опрацьовувати отримані дані і доводити їх до відома громадськості.

Визначення «ціни» злочинності потребує на сьогодні оновленого методологічного обґрунтування. Потрібно розірвати замкнуте кримінологічне коло: не знаємо реального стану злочинності в країні — отже, не знаємо справжньої «ціни» питання — і, відпо-

відно, не знаємо обсягу необхідного фінансування для боротьби з цим деструктивним явищем.

Формування нових підходів до розуміння злочинності, можливості її кількісно-якісного вимірювання і визначення реальної (а не лише зареєстрованої) кількості правопорушень, а також категорії «ціна» злочинності, пошук джерел «ціни» злочинів, вдосконалення методів розрахунку «ціни» конкретних злочинів з урахуванням досвіду транснаціонального законодавства (зокрема, Європейської конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів, прийнятої у Страсбургу 24 листопада 1983 року) є нагальним і актуальним завданням сучасної кримінологічної науки і практичної діяльності правоохоронних органів.

Понад те: пропонуємо розробити розрахункові таблиці визначення «ціни» злочинності за кожним із видів правопорушень (наслідницькі, корисливі, насильницько-корисливі, небережні, анархо-індивідуалістичні), що підвищать рівень дослідження криміналу в комплексному його розумінні.

Знання реальної «ціни» цього деструктивного явища необхідне, воно допоможе в оцінці стану злочинності, кримінологічної обстановки в державі, розробити ефективних, економічних і розумних засобів боротьби зі злочинцями і дасть змогу робити адекватний прогноз її розвитку. А отже, і своєчасно реагувати на виклики злочинності.

Таблиця 1

Відомості про матеріальні збитки від злочинів та їх відшкодування за 2007—2011 роки та 20.11.2012 року

Рік	Встановлена сума матеріальних збитків (грн.)	Відшкодовано збитків (грн.)
2007	1013040925	491877775
2008	1673753367	866117144
2009	2048301672	915054836
2010	3296750385	1278092815
2011	6153813135	1957627017
станом на 20 листопада 2012 року	5465699809	2649544362

Володимир ГОЛІНА, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», заслужений діяч науки і техніки України.

Наталія СМЕТАНІНА, аспірант кафедри кримінології і кримінально-виконавчого права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».